

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 53

פרשת תזריע

ה"א תשע"ד

גליון זה י"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות לצורך המשך פיתוח הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. מייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

י"ב ב': וְלִלְדָה - הלמ"ד בשווא נע. והקורא וְלִלְדָה בשווא נח משנה משמעות ללשון ילד וילדה.¹

י"ב ב': שְׂבַעַת - הבי"ת בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריו ולקרוא שְׂבַת. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: וּמְרָאָה. מְרָאָה. וּשְׁעָרָה. וְנִרְאָה. בְּשָׂאָה. וְרָאָה. וְרָאָה. וְרָאָה. וְרָאָה.

י"ג ג': הָפֶךְ | לָזָן - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו.²

י"ג ד': וּשְׁעָרָה - הה"א אינה נשמעת. אך בהמשך י"ג כ': וּשְׁעָרָה - הה"א במפיק.

י"ג ט"ז: וְנִרְאָה - הה"א בשווא נח.³ ואין להבליעה ולקרוא נִפֶּךְ, או לקרוא נִפֶּכֶךְ בסגול הה"א, אלא יש לבטא כהוגן בשווא נח. וכן הוא להלן.

¹ שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא כסמ"ך, יתכן שעדיף להדגיש בדגש קל מאשר לקרואה כסמ"ך.

² הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמונח רגיל, אלא שבא פסיק אחריו להודיע שהוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, וברך כלל הוא בא לפני מונח רביעי (כגון: אֶת־דָּלֶעֶשֶׁב | וְרָעָה, וְרָעָה | וְרָעָה עַל־הָאָרֶץ), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו רביעי, ויש פסיק ביניהם, יש להסתפק אם הוא מונח רגיל, אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, והוא נועד להורות על שהייה, ולא על פיסוק וחיבור הענין, שזה מתבטא בנגינה בלבד), או שהוא מונח לגרמיה.

ומכיון שהמסורה מונה את כל הפסקים שבמקרא (היינו את אלו שנועדו להפסקת הענין, ולא את אלו המורים על הטעם מונח לגרמיה), ופסק זה אינו נמנה ביניהם, ממילא אנו למדים שאינו פסיק רגיל, אלא הוא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה, ולא המונח המשרת. (רשימה זו של המסורה נמצאת במק"ב במערכת המסורה אות פ'. אלא שהרשימה שם שגויה ומבולבלת מאד, ומובאים בה גם מקומות שברור שאינו פסיק אלא סימן לגרמיה. אך בכתבי יד רבים מופיעים רשימות מסורה שונות, וגם רשימה זו ביניהם, וכגון בכתב יד לנינגרד שמוכא בסוף תורה רשימת הפסקים, ושם הרשימות מדויקות ומסורות רק על פסקים, ולא על סימן לגרמיה).

וכן ישנו כלל, שכל מונח רביעי, שיש פסיק ביניהם, לעולם הוא מונח לגרמיה ולא מונח ופסיק, פרט לפעם אחת בתנ"ך (ישעיה מ"ב ה': הָאֵל | וְיִי) שהוא מונח ופסיק, ואינו לגרמיה (כלל זה מובא בספרי המדקדקים העוסקים בכללי הטעמים, וכגון בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם).

³ והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עֶזְרָה, אֶתָּה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק היא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק פירושו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, ואף אם באה באמצע תיבה, שלא כמו במילה פְּדָהצור (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נקראת כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה כגון במילה וְרָאָה, ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ואין צורך בנקודת המפיק, אך בסוף תיבה, שאין רגילות לנקד את האות האחרונה בתיבה, שמו את נקודת המפיק במקום השווא.

ויש לציין, שישנם כ"י שכאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לנינגרד שמנוקד: קֶשֶׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָהצֹר (במדבר ל"ד כ"ח), וְקָדְשָׁנוּ (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהצֹר. וגם באור

י"ב ב': וְלִלְדָה - הלמ"ד בשווא נע. והקורא וְלִלְדָה בשווא נח משנה משמעות ללשון ילד וילדה.¹

י"ב ב': שְׂבַעַת - הבי"ת בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריו ולקרוא שְׂבַת. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: וּמְרָאָה. מְרָאָה. וּשְׁעָרָה. וְנִרְאָה. בְּשָׂאָה. וְרָאָה. וְרָאָה. וְרָאָה. וְרָאָה.

י"ג ג': הָפֶךְ | לָזָן - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו.²

י"ג ד': וּשְׁעָרָה - הה"א אינה נשמעת. אך בהמשך י"ג כ': וּשְׁעָרָה - הה"א במפיק.

י"ג ט"ז: וְנִרְאָה - הה"א בשווא נח.³ ואין להבליעה ולקרוא נִפֶּכֶךְ, או לקרוא נִפֶּכֶךְ בסגול הה"א, אלא יש לבטא כהוגן בשווא נח. וכן הוא להלן.

י"ג כ': וּשְׁעָרָה - הה"א בשווא נח.³ ואין להבליעה ולקרוא נִפֶּכֶךְ, או לקרוא נִפֶּכֶךְ בסגול הה"א, אלא יש לבטא כהוגן בשווא נח. וכן הוא להלן.

י"ג ט"ז: וְנִרְאָה - הה"א בשווא נח.³ ואין להבליעה ולקרוא נִפֶּכֶךְ, או לקרוא נִפֶּכֶךְ בסגול הה"א, אלא יש לבטא כהוגן בשווא נח. וכן הוא להלן.

¹ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יניעו את השווא, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא נעות השווא ע"י הקמץ שביו"ד. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י נעות ונחות השווא, אם לא יניעו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

² כעבראשית ל"ד ד': קָדְשָׁנוּ אֶת־הַלֵּלָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה.

³ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניו אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה חזקה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח, כגון מֶלֶךְ במקום מֶלֶךְ, שְׁמוֹן במקום שְׁמוֹן, וְיָנֵג במקום וְיָנֵג. וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גדול קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציון לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

⁴ וכך מסתבר ע"פ חוקי הלשון, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (כגון הכ"ף שבמילה פָּתַל שכאשר מתארכת המילה מתבטל החולם והופך לקמץ - פְּתִילָה), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור במילה טָהָר, וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. וכן נראה שסבר בעל לשון למודים (הובא במנחת שי תהילים פ"ו ב').

⁵ שהרי כתבו המדקדקים (רד"ק מיכה ב' י"ב ותהילים פ"ו ב', ועוד מדקדקים) שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן יש שכתבו שכל קמץ קטן חייב לבוא אחריו שווא נח או דגש, וא"כ קמץ הבא לפני חטף קמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

⁶ כבמשלי כ"ג ד': אֵל תִּיגַע לְהַעֲשִׂיר מִבִּינְתֶךָ נֶזֶדֶל.

י"ג ח: פִּי־יִהְיֶה בְּיָדָיו - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים פִּי־יִהְיֶה בְּיָדָיו, או פִּי־יִהְיֶה בְּיָדָיו שְׂתִין.

וְנִרְאָא - יש להקפיד לנגן את הטעם סוף פסוק כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים וְנִרְאָא.

י"ג ל"ב: וְלֹא־יִהְיֶה בּוֹ - הטעם מלעיל בה"א הראשונה."

י"ג מ"ב: נִגַּע לָבָן אֲדָמָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים נִגַּע לָבָן אֲדָמָה.

י"ג מ"ד: טַמְא יִטְמְאָנוּ הַכֶּהֱן בְּרִאשׁוֹ נִגְעוֹ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפח המפסיק שבתבת הַכֶּהֱן, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹ שבתבת יִטְמְאָנוּ, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שהנגע בראש הכהן.

י"ג מ"ה: וְעַל־שָׁפָם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְעַל שָׁפָם.

יְעֻטָה - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא יְטָה, או לקרוא יְעֻטָה בפתח העי"ן.

י"ג מ"ח: בְּשֵׁתִי - הבי"ת במתג, ויש להסתפק אם השי"ן בשווא נע או בשווא נח².

תורה כתב על מילת בְּשֵׁתִי שבספרים ספרדיים מסומן המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

¹ מכיון שהסוף פסוק בא כאן מיד אחר האתנחתא, ללא טעם נוסף ביניהם, וע"י זה נוצר קצת מחסור בנגינה, יש נטיה להוסיף טעם נוסף לפני הסוף פסוק, ויש להזהר שלא לעשות כן.

² משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה ט"ז.

³ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפח, אך באמת הטעם טפח הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפח, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

⁴ בכתבי יד רבים מאד השי"ן מנוקדת בחטף פתח, שהוא סימון על שווא נע (כמבואר במאמר החטפים), ה"ה כתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"א ס"ד ס"ט ס"ז ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו, ועוד. וכן בעין הקורא כאן העיד שבחלק מהספרים השי"ן מנוקדת בחטף פתח.

וכן בספרי כמה מדקדקים כתבו שהשי"ן מנוקדת בח"פ, ה"ה הבחור (טוב טעם עמ' כ"ט), ערוגת הבשם (עמ' י"ז), לחם הבכורים (דף מ"ז ע"א). וכן במסורת הקריאה כאן כתב שהשי"ן בשווא נע.

אך בספר החילופים בין בן אשר לבן נפתלי, מובאת הסכמה שב"א וב"נ הסכימו שניהם (וכשמובאת הסכמה של ב"א וב"נ, הכוונה ששניהם הסכימו כן, אך היה דעת בעל מסורה אחר שחלק עליהם) שהשי"ן בשווא בלא פתח, כלומר שהשי"ן בשווא נח ולא בשווא נע. ולפ"ז כל כתבי היד שניקדו בח"פ הלכו כדעה דחויה שלא כב"א וב"נ, ותמוה קצת לומר כן (נוסח זה של החילוף מופיע בספר החילופים מישאל, ובמחברת התיג'אן, ובמסורה שבכ"י וטיקן 448, ובלישנא אחרינא שבספר המסורה בעמ' 575).

י"ג נ"ב: אִוְּ אֶת־הַשֵּׁתִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המרכא ולהטעים אוֹ־אֶת־הַשֵּׁתִי במקף.

אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר.

י"ג נ"ד: אֶת אֲשֶׁר־בּוֹ הִנָּנֶה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֶת־אֲשֶׁר בּוֹ הִנָּנֶה, או אֶת אֲשֶׁר־בּוֹ הִנָּנֶה.

י"ג נ"ו: וְקָרַע אֹתוֹ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וְקָרַע באל"ף¹.

י"ג נ"ט: בְּגֵד הַצֹּמֶר - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המרכא ולהטעים בְּגֵד־הַצֹּמֶר במקף.

כָּל־כְּלִי־עוֹר - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כָּל־כְּלִי עוֹר.

וכן בכתבי היד הטברנים המדויקים נראה שנקטו שהשי"ן בשווא נח, שבאף אחד מהם לא נוקד בח"פ, אלא בשווא לבד (כן הוא בכה"י: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, קהיר 3, מישגן 88, 84), ואע"פ שאין זו ראייה גמורה, שהרי אין חובה לסמן את נעות השווא, מ"מ מכיון שכאן אם השווא נע הוא יוצא מן הכלל, היה על כתבי היד לציין זאת, ובפרט שחלק מכ"י אלו מרבים מאד בסימון זה של ח"פ (כגון כ"י ט"ה - לונדון 4445), ובכ"ז כאן לא סימנו, ורגלים לדבר שסברו שהשווא נח. ובנוגע להסכמה שהובאה לעיל בין ב"א וב"נ, כן הוא בספרי החילופים המדויקים שהובאו לעיל, אך יש גם נוסחאות אחרות של חילוף זה, בהם ב"א וב"נ חלוקים ביניהם גבי תיבה זו. בספר המסורה (עמ' 574) מוסר על חילוף שלב"א הוא בח"פ ולב"נ בשווא לבד. ובמסורה שבכ"י מדריד 1 נראה שהחילוף הוא שלב"א יש מתג בב"ית ולב"נ אין, אך לא דברו כלל על השי"ן. במסורה שבכ"י ששון 82 מוסר על הסכמה של ב"א וב"נ - "בְּשֵׁתִי", אך מנקד בספר בח"פ, וכנראה שסבר שההסכמה מדברת רק על המתג. כמו"כ בחילופי מוגה והללי שבסוף כ"י מינכן 392 מוסר על חילוף שבמוגה הוא בח"פ ובהללי בשווא לבד. וצ"ע בכ"ז.

ומהרי"ץ בחלק הדקדוק כתב "או בְּשֵׁתִי. בלא פתח השווא", והיינו בשווא נח. אך בדפוסים הדפיסו בחלק הדקדוק "או בְּשֵׁתִי. הבי"ת במאריך, והשי"ן בשווא נע פשוט בלא פתח", וצ"ע שינוי הנוסח, וכן מהו שווא נע פשוט ללא פתח.

² לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הפתח שבר"ש. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י העי"ן והאל"ף, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.